

Anmeldelser

mann undskyldes for i sagens natur ikke at kende til Einsteins relativitetsteori. Ikke blot hænger dette ikke sammen, det er også dårlig historieskrivning og overraskende at vi stadig idag kan finde den slags. Det virker også mærkeligt at potensregning omhyggeligt forklares, medens det forudsættes at læseren er bekendt med 2. ordens differentia-ler og partiel integration. Et andet problem med bogen er referencerne. Med ganske få undtagelser (Lukrets' *De rerum natura*, Boltzmanns *Vorlesungen über die Principe der Mechanik* og Gibbs' *Elementary Principles in Statistical Mechanics*) er der ingen præcise henvisninger – sidetal, eller blot kapitelnummer – udover angivelse af værket. Det er irriterende og simpelthen uacceptabelt, at Oxford University Press ikke har sørget for at bringe dette i orden, så udgivelsen er i overensstemmelse med almindelige akademiske standarder.

Sammenlagt er *The Man Who Trusted Atoms* dog den bedste bog om Boltzmann, og vil man beskæftige sig med ham er der ingen vej uden om. Men vi mangler stadig en rigtig god biografi, der kan leve op til dagens historiografiske standarder.

Peter C. Kjærgaard

Martin og Adolf

Rüdiger Safranski, *En mester fra Tyskland. Heidegger og hans tid*. Oversat af Hans Christian Fink. København: Gyldendal 1998, 507 sider. Kr. 350.

Da jeg i sommeren 1977 var på én af mit livs første Europaodysseer, stødte jeg på en plakatsøjle i den belgiske by Liege på udtrykket "de nye franske filosoffer". Artiklen, der hentydedes til, var en introducerende artikel om den såkaldte nye franske filosofis program om at afskaffe det selvopfundne begreb "mestertænkning" til fordel for en minutøs og detaljeorienteret opsporing af små forskelle, hvis struktur i sig selv måtte bagatellisere, ja umuliggøre en såkaldt mestertænkning; en "stor" og omfattende filosofisk bestræbelse.

Når Safranskis bog i titlen mimer udtrykket mestertænkning og lader det gælde Heideggers tænkning, er det – på den antydede baggrund – for at hentyde til dét forhold, at Heidegger i det tyvende århundrede som en Don Quixote i et tidligere på paradoksal vis stadig gjorde krav på at være "filosofisk" stor i en tid, der faktisk kun burde have plads til filosofisk tjenende Sancho Pachaer – men som ligesom med den gamle Sancho, alligevel levede af, at der stadig var nogle, der som Nietzsche, Kierkegaard og Schopenhauer megalomant, storhedsvanvittigt og, ja, latterligt – som Quixote – talte med store bogstaver. Før de blev ind-

Anmeldelser

hentet af den store historie som Kierkegaards grundløse kollaps på Frederiksberg 1855, hvis eneste ætiologi nok har været den fædrene arvs udløb på tidspunktet for sammenbruddet. Og som Nietzsches kollaps i Turin en januardag 1889 – eller som Heideggers forbigående breakdown i 45-46 af indværende århundrede.

Imidlertid: Safranskis bog om mestertænkere over alle mestertænkere i dette århundrede er faktisk en roman om – med romanformens indbyggede diminuerende – den store, oppustede og sent ankomne arvtagere til de rigtige, gamle og heroiske kæmper i filosofien. For hvordan man end vender og drejer det: det er en *lille og banal* mand, der kommer ud af skildringen af Heideggers forløb – i liv som i tænkning. Men en lille og banal skikkelse, som netop vinder sympati hos læseren, på grund af sin lidenhed midt i de store filosofihistoriske, verdenshistoriske og – i den ubeskedne selvforståelse – værenshistoriske armbevægelser.

Som Althusser en generation senere kommer Heidegger forpjuget ud af et uforløst opgør med katolicismen. Martins første studieår finansieres af katolsk kapital, og havde en sådan ikke været for hånden, var han nok ikke blevet til andet end skomager, eventuelt fodermester. Men nu kastes han inklusive svagt helbred i form af dårligt hjerte ind i den skolastiske tæknings mest dybsindige spor, Duns Scotus, i samme åndedrag som han kastes ud fra bondeidyllen i Messkirch og ind i den akademiske modernitet, hvor selv konfessionelle som konfes-

sionsløse jøder à la Husserl fik lov at spille på stortromme, selv om de ikke havde det der bare lignede en rod i noget som schwabisk bauernart. Folk som allerede i århundreder havde sejlet rundt på civilisationens gyngende ocean i fællig med intet andet end de penge og ædelstene, hvis bærere de var. So was gibt's, og som skolekammeraten Adolf Hitler, som Martin dog først på et senere tidspunkt stiftede bekendtskab med, undredes han såre. Fandens til modernitet, har de tænkt.

Stærkt ved Martins livtag med moderniteten og filosofiens grundspørgsmål på det tidspunkt, hvor han for en udvendig betragtning har revet sig løs fra katolicismen for i stedet at have udsigt til en ganske sekulær professortitel, altså tidspunktet for "Sein und Zeit" – stærkt ved interventionen på dette tidspunkt er den helt enestående og skævvredne tematisering – fænomenologiske beskrivelse – af den moderne eksistens' kastethed. Rodløshedens frygtindgydende erfaringsrepertoire i samme hug, som der stadig på skolastisk vis holdes fast ved, at selv denne ængstende og ensomme væreni-verden, som rodløsheden repræsenterer er en måde at bebo og "have" verden på.

Så selvom Gud er trukket ud af landskabet, og ud af diskursen i "Sein und Zeit", så er hans finger eller åndepust stadig midt i den tilsyneladende helt tomme verdens-sammenhæng, der møder det moderne menneske. For forpligtetheden, givet med selve "die Weltlichkeit der Welt", er der endnu, og godt det samme, for af sam-

Anmeldelser

me grund kan man nære håb om reformering af det hele, og det fra grunden af, hvis det skulle stå til den unge Heidegger.

Så set ud fra det filosofiske fyrtårn, som "Sein und Zeit" og de umiddelbart herpå følgende mange foredrag og publikationer fra Heideggers hånd udgør, kommer en vis Adolf og hans succes næsten som en Deus ex machina. Som alle andre, store som små – Quixoter som Sanchoer – er Martin og Adolf børn af deres tid, og andre frugter at plukke end tidens står næppe noget menneske åbent, sådan som Heidegger på sin særlige måde og med en respektindgydende selvrefleksion, der dog desværre ikke vil lade sig nøje med at være en sådan, havde peget på det i refleksionerne over endelighed og historicitet i anden del af "Sein und Zeit".

Men kommer historien anno 1933 Heideggers reformprogram for filosofien i møde på forunderligste vis på fronten, så kommer den lille historie og dennes betydningskabende endelighed på underfundig, ironisk vis – en ironi som kun den virkelig store iscenesætter: historien mestrer – bag Martin på hjemmefronten. Og hvad hedder hun så, denne historiske ironis naturligvis kvindelige, altfor-kvindelige, repræsentant. Hannah Arendt, såmænd, og uundgåeligt må den ariske mestertænkner tage hendes race med i kærligheden til hendes køn, da han tager hendes mødom – formoder jeg – en aften i 1927 på hendes studenterhybel i Freiburg, hvor arieren, omend som Adolf lidt mørk i det, er professor i filosofi ved univer-

sitetet. Hun er og bliver jøde – det er dén givethed ved hende, som Heidegger må tage som ufrivillig medgift til kærligheden til hendes krop og hendes person.

Så i samme bevægelse og i samme tid, som professoren i filosofi og rektoren ved universitetet må gennemføre sine større eller mindre svinestreger overfor jødiske kolleger under passende, smagløse retoriske udgydelser, ligger han altså forelsket og boller med en lille jødinde på hendes hybel. Og affæren kommer til at blive karakterdannede hos dem begge til deres død, trods de ting om forholdet mellem ariere og jøder de næste 15 år af århundredet skal komme divertere dem og verden med. Århundredet er med andre ord trods alle sine senere og tidligere, unævnelige rædsler en rigtig romantisk roman værd. For ellers ville Safranskis roman om Hannah og Martin aldrig være blevet til den internationale bestseller, den er.

Det er om denne forsvindende, romantiske kærlighedshistorie, Safranskis bog er bygget op, og den anskueliggør, hvordan en lille, banal livshistorie på én gang kan blive uhyre betydningsfuld som – netop – den lille livshistories uendelige betydning for hiin enkelte. *Haecceitas* havde Duns kaldt dette moment. Den heideggerske filosofi kalder det på sin side for *Jemeinigkeit*, og på dansk kunne vi foreslå at kalde momentet *sådanhed*. Hiin ontologiske urørlighedszone, hvis privathed og forsvindende betydning udgør det eksistentielle, livets salt, for de enkelte eksistenser i moderniteten.

Anmeldelser

Moderniteten, der på én gang fører én ind i livets centrum og lader én blive skomager eller professor i filosofi under Det tredje Rige, og som så siden kaster én udenfor igen, som Martin bliver det efter den tabte krig og massedrabene på jøder. Safranskis bog gør det klart og forståeligt, hvorfor Heidegger med sine personlige, og filosofisk stærke ambitionsgener må blive nazist: nazismen var jo slet og ret dén tid, i hvilken han var henvist til at realisere – og altså ikke: renoncere på – sine omfattende, ubeskedne ambitioner. Manden voksede ind i en tid, for hvilken betingelsen for at blive væsentlig var, at man påtog sig den nazistiske vranglære, og det gjorde han så. For hans format stod ganske til at gøre sig gældende, og så gjorde han det naturligvis på baggrund af de betingelser, der nu engang gjorde dette muligt.

Det eneste, man på en måde kan og må beklage er dette, at han ikke senere i livet indså og indrømmede, at sådan havde det forholdt sig, og sådan måtte det forholde sig, når han nu var disponeret, som han var. Heidegger trækker aldrig for alvorlig i land og forklarer, hvorfor han måtte tage fejl og pådrage sig den skyld, som var forbundet hermed. I stedet trækker han sit kritiske perspektiv helt ud i det ekstreme – værenshistoriske – niveau, hvor det kan foregive at være hævet over dén historie og (dén histories) endelighed, som Heidegger ellers er den første filosof i verdens- og værenshistorien, der har peget på som dén instans, intet menneskeligt kan se bort fra.

Selvfølgelig måtte det blive banalt, tilhørende “das Man”, og dét burde Heidegger have indset, så meget mere, som hans filosofi indeholder de fleste af de momenter, der skal til, for at indse noget sådant.

Det sidste nøk manglede imidlertid. Dét nøk, som på engang peger på kastethed og skæbne og så på den anden side peger på tilfældighed og kontingens. Dét skifte skal man frem til Sartres kontingensanalytik for at få inkluderet i den ellers uhyggeligt respektindgydende heideggerske tænkning. Til hvilket så naturligvis også hører: det uhyggeligt banale ved hans livs historie.

Ved siden af dette hovedspor – denne roman – om Heidegger er Safranskis bog også en letflydende genfortælling af hovedsporene i den heideggerske tænkning, som det jo i sidste ende – når man har med en mestertænkner og ikke nogen sympatisk og civilisatorisk urban bon vivant at gøre – må handle om. Imidlertid ville jeg måske være lidt bange for, at det sproglige letløb, som gør sagen til en bestseller, uundgåeligt kommer til at sælge ud af det særegent skævvredne ved den form og den etymologi, som er Heideggers særpræg som tænker.

Kan det store ved den heideggerske tænkning genfortælles i en flydende sprogprosa? Spørgsmålet skal blot stilles, idet anmelderen hér først har læst Safranski efter Heidegger og for så vidt må siges at være inhabil til at besvare det.

Hans Jørgen Thomsen